

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 011282
שם התלמיד/ה: _____

עברית: הבנה והבעה

הוראות לנבחן

- עברית: הבנה, הבעה ולשון
- א. משך הבחינה: שעהיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
- פרק ראשון – הבנת הנקרא – 60 נקודות
- פרק שני – הבעה בכתב – 40 נקודות
- סך הכול – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראה מיוחדת: יש לקרוא את המאמרים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות. ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — הבנת הנקרא (60 נקודות)

לפניך שני מאמרים. קרא אותם וענה על השאלות בשאלון המחברת המצורף.
קרא את המאמרים 1–2 שבנספח המצורף, וענה על השאלות בפרקים שלפניך.
הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.
בפרק זה ענה על כל השאלות 1–12.

1. (8 נקודות)

א. כותב מאמר 1, ורגס יוסה, מעלה טענה הרווחת בציבור על אודות קריאת ספרות יפה.
מהי הטענה הרווחת? (4 נקודות)

ב. מהי טענתו המרכזית של כותב מאמר 1, ורגס יוסה? (4 נקודות)

2. (8 נקודות)

במאמרים מובאים נתונים המבוססים על סקרים.

א. כתוב מהי המסקנה המשותפת העולה מן הנתונים. (4 נקודות)

ב. כותב מאמר 2, רענן שקד, מוסיף הסתייגות למסקנה העולה מן הנתונים.
כתוב את ההסתייגות ששקד מעלה. (4 נקודות)

3. (11 נקודות)

לטענת כותב מאמר 1, ורגס יוסה, "חברה בלי ספרות היא חברה שנגזרה עליה ברבריות רוחנית, וחירותה בסכנה" (שורות 9–10).

לפניך רשימת ערכים שעשויים להיות חשובים לחברה:
התמדה, תעוזה, שוויון, שיתוף פעולה, חשיבה ביקורתית, סולידריות.

א. מבין הערכים ברשימה, הקף את שלושת הערכים שלדעת ורגס יוסה הספרות מטפחת. (3 נקודות)

ב. איזה מבין הערכים שהקפת הוא הערך החשוב ביותר לשמירה על החירות, לדעת ורגס יוסה? נמק את תשובתך. (4 נקודות)

ג. בחר באחד משני הערכים האחרים שהקפת, והוכח מדבריו של ורגס יוסה שהספרות מטפחת את הערך הזה. (4 נקודות)

4. (5 נקודות)

שני כותבי המאמרים מציינים את ההנאה שבקריאת ספרים.
כתוב מהי מידת החשיבות של ההנאה מקריאת ספרים, על פי כל אחד מן הכותבים.
הסבר את דבריך. (5 נקודות)

5. (8 נקודות)

במאמר 1 בשורות 24–26 הכותב, ורגס יוסה, מביא את תגובתו של הסופר בורחס על עצם שאילת השאלה: "מה הטעם בספרות?"

א. מהי עמדתו של בורחס בנוגע לעצם שאילת השאלה הזאת? (4 נקודות)

ב. האם ורגס יוסה מסכים עם עמדתו של בורחס בנוגע לעצם שאילת השאלה הזאת? הסבר את קביעתך. (4 נקודות)

6. (8 נקודות)

בזמן האחרון מוסדות להשכלה גבוהה בישראל מחייבים את הסטודנטים לתואר הראשון ללמוד כמה קורסים בתחומי דעת השונים מן התחום העיקרי שהם לומדים. לדוגמה, סטודנט שלומד הנדסת חשמל מחויב ללמוד גם קורסים ממדעי הרוח וממדעי החברה.

א. יוזמה זו של המוסדות להשכלה גבוהה בישראל עשויה לפתור בעיה המוצגת במאמר 1. פרט מהי הבעיה. (4 נקודות)

ב. מהו הפתרון שמציע כותב מאמר 1, ורגס יוסה, לבעיה זו? (4 נקודות)

7. (2 נקודות)

על פי דבריו של כותב מאמר 1, ורגס יוסה, כיצד הספרות תורמת לשפה? הקף את התשובה הנכונה על פי המאמר. (2 נקודות)

- (1) היא מאפשרת לאדם לשלוט בשפות שונות שהוא לא נחשף אליהן מעולם.
- (2) היא מפתחת את יכולת הדיבור שלנו ומאפשרת לאדם לדבר הרבה ולומר מעט.
- (3) היא מפתחת את יכולת הקריאה והכתיבה ואת מיומנויות התקשורת.
- (4) היא מפתחת דיוק מילולי, דמיון ומחשבה, ומגבירה את ההנאה.

8. (2 נקודות)

לפניך משפט ממאמר 1, ובו צירוף מודגש.

"חברה בלי ספרות היא חברה שנגזרה עליה ברבריות רוחנית" (שורות 9–10).

הקף את המילה שאינה יכולה להחליף את הצירוף ברבריות רוחנית במשפט זה. (2 נקודות)

- (1) נאורות
- (2) בורות
- (3) דלות
- (4) רדידות

9. (2 נקודות)

לפניך משפט ממאמר 1, ובו צירוף מודגש.

"החשיבה הביקורתית [...] תספוג אבדה שאין לה תקנה" (שורות 48–50).

מהי משמעות הצירוף אין לה תקנה במשפט זה? הקף את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) אין לה תחליף

(2) אין דומה לה

(3) שלא נקבע לה תקן

(4) אי אפשר לתקנה

10. (2 נקודות)

לפניך משפט ממאמר 1, ובו צירוף מודגש.

"אם רצוננו להימנע מהידלדלות הדמיון שלנו, מהיעלמותה של האינחת שלא תסולא בפז [...] כי אז עלינו

לפעול" (שורות 58–60).

מהי משמעות הצירוף לא תסולא בפז במשפט זה? הקף את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) אין לה כל חשיבות

(2) יופייה רב מאוד

(3) ערכה רב מאוד

(4) אינה מוכרת

11. (2 נקודות)

לפניך משפט ממאמר 1.

"אין כמו הספרות שמיטיבה לגונן על האדם מפני סכלותן של דעות קדומות" (שורות 22–23).

הקף את המשפט המבטא את המשמעות של המשפט מן המאמר. (2 נקודות)

(1) אין כמו הספרות שמיטיבה לסוכך על האדם מפני תמימותן של דעות קדומות.

(2) אין כמו הספרות שמיטיבה לשמור על האדם מפני איזולתן של דעות קדומות.

(3) אין כמו הספרות שמיטיבה לפקח על האדם מפני חוכמתן של דעות קדומות.

(4) אין כמו הספרות שמיטיבה לפרוש חסות על האדם מפני סכנתן של דעות קדומות.

12. (2 נקודות)

לפניך משפט ממאמר 2

"אמרתי לעצמי בטון של זקן נרגן" (שורה 7).

מבין המילים שלפניך, הקף שתי מילים שמבטאות את משמעותה של המילה "נרגן" במשפט מן המאמר. (2

נקודות)

נפעם, נרגז, עייף, מתאונן, רגוע

פרק שני — הבעה בכתב (40 נקודות)

בחר באחד מן הנושאים 13–14, וכתוב עליו מאמר בהיקף של כ-300 מילים לפי ההוראות.
תוכל לכתוב טיוטה בעמודים 12–13.

13. (40 נקודות)

מחקר שנערך בארצות הברית הראה כי תלמידים בבתי ספר יסודיים שתוגמלו בכסף לאחר שקראו ספרים, שיפרו מאוד את הישגיהם בלימודים ואת כישורי השפה שלהם, בייחוד בתחום הבנת הנקרא. בעקבות זאת הוצע לעודד הורים להעניק גמול כספי לילדיהם כדי שיקראו ספרים. כתוב מאמר טיעון, ובו הבע את דעתך בנוגע לשאלה אם ראוי שהורים יעודדו את ילדיהם לקרוא ספרים באמצעות גמול כספי בעבור הקריאה. נמק את דבריך ובסס אותם על דוגמאות.

14. (40 נקודות)

בשפה העברית משתמשים בלשון זכר יחיד כדי לפנות לגברים ולנשים. למשל "כבד את אביך ואת אמך", "האט ותן זכות קדימה" מנוסחים בלשון זכר ומכוונים הן לגברים הן לנשים. אף על פי כן בעת האחרונה גוברת הדרישה לקידום השימוש בניסוח שוויוני לגברים ולנשים. הדרכים המוצעות הן פנייה בלשון רבים, שימוש בלועזניות או בנקודות (את/ה; יכולים.ות) ועוד. כתוב מאמר טיעון, ובו הבע את דעתך בנוגע לשאלה אם יש צורך לשנות את דרך הניסוח התקנית בעברית, ולהימנע משימוש בלשון זכר יחיד בפנייה לגברים ולנשים. נמק את דבריך ובסס אותם על דוגמאות.

נספח 1 – מאמרים

מאמר 1

למה ספרות?

מריו יונגס יוסה⁽¹⁾

לא פעם קורה לי בחנויות ספרים, שאדם ניגש אליי ומבקש את חתימתי. "זה בשביל אשתי, בתי הצעירה או אימי", הוא מסביר, "הקריאה חביבה עליה מאוד". מייד אני שואל: "ואתה, אינך אוהב לקרוא?" והתשובה: "מובן שאני אוהב לקרוא, אבל אני איש עסוק". שמעתי את ההסבר הזה עשרות פעמים: 5 ספרות היא פעילות שאפשר לפסוח עליה. אומנם פעילות ראויה, אבל ביסודו של דבר פעילות בידור, שרק אנשים שזמנם בידם יכולים להרשות אותה לעצמם.

סקר שנערך בספרד הראה כי מחצית מאוכלוסיית ספרד מעולם לא קראה ספר. צר לי על מיליוני בני האדם שאינם קוראים. לא רק מפני שהם אינם יודעים איזה תענוג הם מחמיצים, אלא גם מפני שאני משוכנע שחברה בלי ספרות היא חברה שנגזרה עליה ברבריות רוחנית, וחירותה בסכנה. ברצוני להציג כמה טיעונים נגד התפיסה שספרות היא אמצעי בידור ומותרות ובעד ההשקפה שהספרות היא אחת הפעילויות השכליות החיוניות ביותר, דבר הכרחי ליצירת אזרחים ובני אדם חופשיים בחברה מודרנית ודמוקרטית.

אנחנו חיים בעידן של התמחות בידע, שבו בעלי מקצוע מתמחים בתחומים מסוימים מאוד (כגון מיזוג אוויר במכונית, ניתוחי ראש, היסטוריה של המאה ה-19). להתמחות זו יתרונות רבים, אולם היא גם גורמת לחוסר הבנה חברתית ומפלגת את בני האדם. ההתמחות מנטרלת את היכולת ליצור שפה משותפת שמאפשרת לחיות יחד, לתקשר, לחוש סולידריות, כי התמחות מצריכה שפה ומערכת מושגים ייחודיים לכל תחום. ספרות הייתה ותמשיך להיות מכנה משותף לחוויה האנושית כולה. דרך הספרות 15 בני אנוש יכולים לזהות את עצמם ולשוחח זה עם זה, יהיו אשר יהיו מקצועותיהם, חייהם ומיקומם | התרבותי והגאוגרפי. בהיותנו קוראים של שייקספיר ושל טולסטוי אנו מבינים זה את זה למרות ההבדלים במרחב ובזמן, וכך אנו מרגישים בני אותו מין. מן היצירות האלה אנחנו למדים על המשותף לנו על אף כל מה שמפריד בינינו. אין כמו הספרות שמיטיבה לגונן על האדם מפני סכלותן של דעות קדומות, גזענות ופלגנות דתית ופוליטית.

בִּוְרְחָס⁽²⁾ תמיד התרגז כששאלו אותו "מה הטעם בספרות?" זו נראתה לו שאלה טיפשית, והוא היה משיב עליה: "איש אינו שואל מה הטעם בשירת הקנרית או בשקיעה יפה". אבל השאלה היא שאלה טובה כי יצירות ספרות אינן כמו שירת הציפורים או מראה השקיעה. הן תוצר של פעילות אנושית, ועל 25 כן מוצדק לשאול איך ומדוע באו לעולם, מהי מטרתן ומדוע שרדו זמן רב כל כך.

אחת ההשפעות המיטיבות של הספרות היא על השפה. חברה החסרה ספרות כתובה מתבטאת פחות במדויק, פחות בעושר לשוני ופחות בבהירות. אומנם אדם שאינו קורא או קורא מעט יכול לדבר הרבה, אבל הוא יאמר רק מעט משום שאמצעי הביטוי שלו דלים.

זו אינה רק מגבלה מילולית, מדובר גם בדלות הדמיון והמחשבה. אנחנו לומדים מספרות טובה איך
35 למצוא את הביטוי המתאים לכל רעיון ולכל חלום ולכל רגש שברצוננו לבטא, ובכך הספרות מגבירה
לבני אנוש את אפשרויות ההנאה.

הסרטים והטלוויזיה אינם יכולים להחליף את הספרות במשימה הזאת, מאחר שהם מתמקדים בצד
החזותי ומקצים למילים מקום משני. הם מצמצמים את השפה לשפת הדיבור, למינימום ההכרחי.

40 זה מוביל אותי לביל גייטס⁽³⁾, שהצהיר כי מטרתו היא לשים קץ לנייר ולספרים. הוא טען שצג מחשב
יכולים להחליף נייר בכל השימושים שלו. הוא גם התעקש שהמחשבים תופסים פחות מקום ויש להם
יתרון אקולוגי — הפסקת כריתת היערות. אנשים ימשיכו לקרוא, הבטיח גייטס, אבל הם יקראו מצגי
מחשב.

אני חולק על דבריו של גייטס. אני מודע היטב למהפכה האדירה שחולל האינטרנט בתחום התקשורת
45 והגישה למידע, אבל הקריאה במחשב אינה יכולה להחליף קריאת ספרות יפה. קריאה מצג המחשב
אינה יכולה למזג את החלומות והתענוגות שבמילים עם תחושת האינטימיות, הריכוז והבידוד הרוחני
שנוצרים בשעת קריאת ספר. אני למשל נהנה לגלוש ברשת, ואף על פי כן לעולם לא אקרא במחשב שיר
או רומן.

יש סיבה נוספת להקצות לספרות מקום חשוב בחייהן של אומות. בלעדיה החשיבה הביקורתית, שהיא
50 המנוע העיקרי לשינויים היסטוריים והמגן הטוב ביותר על החירות, תספוג אבדה שאין לה תקנה. מן
הספרות לעיתים אנו מקבלים תזכורת שהעולם רע, אולם גם שאפשר לתקנו ולעשותו דומה יותר
לעולמות שהדמיון שלנו ושפתנו מסוגלים ליצור. חברה חופשית ודמוקרטית זקוקה לאזרחים אחראיים
וביקורתיים המודעים לצורך לבחון דרך קבע את העולם שאנו חיים בו ולשנותו, והדרך הטובה ביותר
לעורר אינחת מהקיים היא קריאתה של ספרות טובה.

55 בעולם ללא ספרות, בעולם חסר תרבות, ברברי, נטול רגישות ועילג, בחלום הבלהות הזה שאני מסרטט
— התכונות העיקריות יהיו קונפורמיות⁽⁴⁾ וכניעה של המין האנושי כולו לכוח.

אם רצוננו להימנע מהידלדלות הדמיון שלנו, מהיעלמותה של האינחת שלא תסולא בפז, שמחדדת את
60 הרגישות שלנו ומלמדת אותנו לדבר ברהיטות ובנחישות, אם רצוננו להימנע מהיחלשות החופש שלנו,
כי אז עלינו לפעול. נכון יותר, עלינו לקרוא.

(1) מריו ורגס יוסה הוא סופר, מחזאי ועיתונאי פּרואני, חתן פרס נובל לספרות לשנת 2010.

(2) חורחה לואיס בורחס (1899–1986) היה סופר ארגנטינאי, מגדולי היוצרים בלשון הספרדית.

(3) ביל גייטס הוא יזם, איל הון, סופר ונדבן אמריקני. בשנת 1975 ייסדו גייטס ופול אלן את מיקרוסופט, שנהפכה לחברת התוכנה
הגדולה בעולם.

(4) קונפורמיות (בעברית: תלמיות) — הליכה בתלם, התנהגות לפי המוסכמות ולפי המנהגים הרווחים בחברה הסובבת.

מעובד על פי ורגס יוסה, מ' (מאי 2001). למה ספרות? הארץ. אוּחזר מ־haaretz.co.il.

מאמר 2

לא בבית ספרנו

רענן שקד⁽¹⁾

השבוע קרה לי משהו שכבר לא קורה: קראתי שני שלישים של ספר, ונראה לי שאסיים לקרוא אותו. אני זוכר מתי בפעם האחרונה זה קרה. מתי הצלחתי לקרוא ספר עד הסוף — עזבו את הסוף — עד האמצע. השליש.

5 העניין הוא שכבר שנה אני מצליח לקרוא כלום. הדבר האחרון שקראתי לעומק היה העלון המצורף לטיפות העיניים, אבל בכל מה שקשור לספרים, יש בעיה.

בהתחלה האמנתי שהבעיה היא בספרים; הם מגיעים מהיצרן מקולקלים. הספרים כיום, אמרתי לעצמי בטון של זקן נרגן, פשוט אינם מתאמצים מספיק כדי לגרום לי לקרוא אותם. אפילו הספר "אף אחד לא עוזב את פאלו אלטו" — ספר שמבטיח לך מראש שאף אחד לא עוזב! — גרם לי לעזוב אותו די מהר.

10 לא שלא היה לי מעניין: היה, נגיד, שלישי מעניין. לא מרגש, מצחיק, מסעיר או מייאש כמו הציוצים בטוויטר, אבל עדיין בסדר. התאמצתי להחזיק מעמד כשקראתי את הספר. אמרתי לעצמי: עוד מאמץ קטן ואתה תישאב פנימה, אבל לא הצלחתי.

בסופו של דבר התייאשתי סופית מהז'אנר הזה של — הייתי אומר — ספרים; חודשים ניסיתי "ספרי טיסה" קלים וספרי מופת כבדים. דבר לא עזר. נשרתי בכל פעם, מנסה להבין איפה הבעיה. למה הקסם הישן פשוט אינו עובד יותר.

ואני לא לבד בזה: הלשכה האמריקנית לסטטיסטיקה דיווחה על ירידה ניכרת במספר הקוראים ביבשת, ולמעשה רק 19 אחוז מהאמריקנים דיווחו שהם קוראים בשעות הפנאי; השאר מצויים ב"נטפליקס"⁽²⁾, והזמן שמוקדש לנטפליקס גבוה פי עשרה מהזמן שמוקדש לקריאה.

20 אף על פי כן כולנו קוראים המון בכל יום, בעיקר ברשתות החברתיות — המקום שבו לא צריך להגיע לסוף כי אין סוף, יש רק גלילה התמכרותית נואשת. ותרואו: אפילו פייסבוק הזקנה והצולעת מביסה עכשיו בקלות כל ספר, וגם את הסיכוי הטוב ביותר שלי — וספרים תמיד היו הסיכוי הטוב ביותר שלי — לאסקפיזם⁽³⁾ אמיתי. הרי פייסבוק היא ההפך מאסקפיזם: היא כאן ועכשיו, היא עצבנית ואלימה.

25 והאסקפיזם פשוט ברח. התקפל והלך מפה. נכון, גם הסדרה "אמילי בפריז"⁽⁴⁾ היא אסקפיזם, אבל עזבו; אם נשאבתם פעם לחיים המקבילים שספר ממש טוב מאפשר, חוויתם אסקפיזם כמו שאסקפיזם תוכנן להיות, ורציתם עוד. עד שכבר לא. עד שספרים פשוט הפסיקו לעבוד.

30 לא יודע למה. אני יכול להאשים משהו כללי כמו הפרעת הקשב הנוכחית של כולנו, אבל זה לא פותר שום דבר.

אבל ערב אחד, לפני שבוע, תפסתי ספר ישן — "סטונר" מאת ג'ון ויליאמס — ואמרתי: ניתן צ'אנס. והספר הזה עשה את הדבר הזה שכבר הפסיק לקרות — הוא שאב אותי. אני לגמרי שם עכשיו. אף על פי שאני שוכב במיטה בתל אביב ולידי ערמת ספרים שלעולם לא אקרא, אני קופץ עם סטונר למאהבת הרגישה שלו, סטודנטית מהחוג לספרות, שכנראה לא תציל את חייו אבל תעניק להם ערך מחודש.

35 אל תפריעו לי. לכו לטוויטר שלכם. תכף מצטרף. חייב לגמור את הספר הזה. חייב להאמין שאחריו יבוא עוד אחד. שהאסקפיזם שלי יחזור. לאן כבר יש לו ללכת.

(1) רענן שקד הוא עורך, עיתונאי, תסריטאי וסופר.

(2) נטפליקס — חברה אמריקנית לשירותי צפייה ישירה בסרטים, בסדרות ובתוכניות טלוויזיה.

(3) אֶסְקָפִיזְם (בעברית בִּוּרְחָנוּת) — הסחת דעת נפשית באמצעים שונים, כגון בידור ובילוי, במטרה להימנע ממצבי לחץ וחוסר נעימות בחיי היום-יום.

(4) "אמילי בפריז" — סדרה המשודרת בנטפליקס.

מעובד על פי שקד, ר' (נובמבר 2020). לא בבית ספרנו. ידיעות אחרונות.

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon